
BOEKBESPREKINGEN

¶ J.Y.H.A. Jacobs, *Werken in een dwarsverband. Een portret van de gezamenlijke Nederlandse priesterreligieuzen 1840-2004*, Nijmegen (Valkhof Pers) 2010. 383 pp; €22, 50. ISBN 978 90 5625 336 3

¶ J. Vree

De titel van het boek is wat misleidend. Wie hem leest, verwacht een boek waarin ruim anderhalve eeuw geschiedenis van de gezamenlijke Nederlandse priesterreligieuzen in geregelde orde uiteen wordt gezet. In werkelijkheid is het overgrote deel van deze studie gewijd aan een periode van iets meer dan een halve eeuw, om precies te zijn: november 1952 tot en met januari 2004. *Terminus post quem* is de oprichting van een Secretariaat van de Nederlandse Priester Religieuzen (SNPR), *terminus ante quem* de totstandkoming van de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR). In deze koepelorganisatie ging niet alleen de SNPR, maar gingen ook de Stichting Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen (1955), de Stichting Broedercongregaties in Nederland (1956) en de Stichting Monialenberaad (slotzusters; 1969/70) op. Het eerste hoofdstuk, dat een aanvang neemt bij de troonsbestijging van Koning Willem II, de Oranjevorst die belangrijke belemmeringen voor de in Nederland slechts mondjesmaat opererende religieuzen ophief, dient als proloog.

Met zijn studie wil de auteur in de eerste plaats nagaan hoe de betreffende orden en congregaties – die dikwijls elkaars concurrenten waren als het ging om werven van nieuwe leden en ook ieder hun eigen pretenties en goed ontwikkeld gevoel voor ‘standsverschil’ hadden – er desondanks in slaagden om vanwege grotere belangen tot (interne) samenwerking te komen: eerst onderling en later ook met de lekenbroeders en -zusters. Tot die grotere belangen behoorde overigens niet slechts de (externe) versterking van het katholieke leven in Nederland, maar ook – een protestant zal daar niet zo snel aan denken – de (externe) versterking van de eigen positie ten opzichte van de bisschop-

pen die de exempte paters dikwijls als vreemde eenden in hun territoriale bijt, of wellicht beter gezegd: als ‘huurpaarden’ naast die van hun eigen stoeterij beschouwden. (E.J. Potgieter gebruikte de aanduiding ‘huurpaard’ in 1841 voor jonge werkloze theologen die als protestantse hulppredikers vaak de moeilijkste en zwaarste baantjes kregen toegewezen in wat men nu zou betitelen als ontwikkelingsgebieden en achterstandswijken en dat tegen een karig loon; bovendien konden soms competentiegeschillen en rivaliteit ontstaan, als ze het beter deden dan hun gevestigde collega’s.) Het intern en extern gerichte onderzoek leidt tot één vraagstelling: in hoeverre slaagden die buitenstaanders er mede dankzij hun samenwerking binnen het weinig hiërarchische ‘dwarsverband’ van het SNPR toch in een eigen stempel te drukken op kerk en samenleving, juist in de jaren dat het besloten katholieke erf werd opengebroken en het rijke roomse leven op de tocht kwam te staan?

Voor de beantwoording van de genoemde vraag heeft Jacobs zeven hoofdstukken nodig. Naast de proloog zijn dat: 2. Totstandkoming en uitbouw van een vorm van bestuurlijke samenwerking (1952-1963); 3. Met het oog op een vernieuwing van het kerkelijke en religieuze leven (1963-1973); 4. Op de bres voor de waarheid van het evangelie in kerk en samenleving (1973-1985); 5. Trouw aan het eigen charisma (1985-1993); 6. Toelevend naar een nieuwe situatie (1993-2004); 7. Nabeschouwing: terugblik en uitzicht.

Het is niet mogelijk om de inhoud van al deze hoofdstukken hier afzonderlijk aan de orde te stellen. Voor een diepgaande kritische beoordeling ontbreekt mij trouwens de nodige kennis. Wel kan ik zeggen dat ik – mede vanwege eigen belangstelling – genoten heb van de bondige, maar zeer ter zake doende proloog. In kort bestek wordt hier beschreven hoe het gigantische web van orden en congregaties verrees dat veel protestantse voor mannen vooral na 1848 reeds voorzagen. Eind 1840 hadden kruisheren, franciscanen, kapucijnen, karmelieten en redemptoristen samen zes kloosters